

Les obrieres del convent de Sant Vicenç Ferrer durant l'exclaustració

Albert Carvajal Mesquida, Antoni Gomila Grimalt

El present estudi versa sobre la vida religiosa que es desenvolupà entorn de l'antiga església dominicana de Manacor després de la seva exclaustració. En concret, s'analitza el tarannà diari de les obrieres conventuals d'ençà de l'erecció del temple com a ajuda de parròquia l'any 1844 fins a la restauració de l'orde a Manacor el 1908.

Amb l'exclaustració dels frares dominics i la posterior desamortització de Mendizábal iniciada els anys 1836-1837, les dependències del convent quedaren buides de tota activitat. La utilitat que s'havia de donar als immobles desamortitzats era competència de la Comissió de Béns Nacionals, la qual els podia destinar a qualsevol ús que fos públic. Aviat el nostre Ajuntament, necessitat de locals on allotjar els presos de partit i on muntar un hospici per als pobres i malalts, inicià les gestions per aconseguir l'espai conventual manco l'església. El 21 de desembre de 1837 escriu a la Junta de Enajenación: “no viene al caso de haberse de derribar o variar todo lo que tenga aspecto de convento o campanario, pues que éste queda junto a la iglesia y no se halla en la parte del edificio que se solicita”. L'1 de maig de 1843, aconseguida ja la cessió, el consistori enviava un ofici al cap polític on l'informava d'haver tapiat els portals que comunicaven el claustre amb el temple, “a fin de que esté totalmente separado para cuando el gobierno tenga bien destinarla a Parroquia o Vicaría como lo exige el número de almas de la población”. I el 28 d'agost del mateix any la Junta Superior resolva que l'església continuàs oberta davant “la resistencia opuesta por el Ayuntamiento a recibir con el convento [...] que le fue cedido para objetos de utilidad pública la iglesia perteneciente al mismo edificio en razón de hallarse destinada al culto”. Aquesta és la primera prova que l'església no deixà en cap moment de servir al fi per al qual havia estat construïda. Aital circumstància es reforçà l'11 de març de 1844, quan la màxima autoritat diocesana atengué una sol·licitud de

més de quaranta veïnats de Manacor en què li demanaven poder predicar-hi i celebrar-hi festes. És l'inici de les obrieres del convent en el marc cronològic del present estudi.

La documentació de l'època ens permet confirmar l'existència de les següents obrieres: Mare de Déu del Roser, Ànimes, Puríssima Concepció, Sant Vicenç Ferrer, Sant Isidre, Santíssim Nom de Jesús, Beata Joana d'Aza, Santa Catalina de Sena, Beat Simó de Rímini, Beata Catalina Tomàs, Santíssim Ecce Homo, Sant Domingo i Sant Teòfil, a les quals caldria afegir l'Arxiconfraria de la Mare de l'Amor Formós.

El nostre objectiu ha estat analitzar els llibres econòmics de dites associacions per tal de conèixer quines devocions es mantingueren o s'introduïren a Manacor; les celebracions populars i religioses que passaren a formar part del calendari festiu manacorí i de com els seus responsables permeteren amb el seu esforç no només mantenir la integritat del recinte sinó també dur endavant tot un seguit de millores gràcies a les quals ha arribat fins als nostres dies el que tal vegada és l'element patrimonial definidor de Manacor.

Cal recordar que l'església quedà a càrrec d'un custodi que tenia per missió vetllar per al manteniment de l'edifici i garantir que el culte no s'interrompés malgrat les pressions externes. Els primers anys el càrrec fou ocupat per sacerdots seculars. D'ençà de 1844 (una vegada calmades les ànsies desamortitzadores) recaigué en mans de dominics exclaustrats. I, ja acabant el segle XIX, novament en preveres. Aquesta n'és la llista completa:

- Mn. Damià Llull (1835-1841).
- Mn. Joan Parera (1841-1844).
- Fra Guillem Mas OP (1844-1849).
- Fra Domingo Perelló OP (1849-1851).
- Fra Benedicte Pocoví OP (1851-1854).
- Fra Pius Caldentey OP (1854-1880).
- Mn. Gabriel Riera (1880-1887).
- Mn. Joan Morey (1887-1890).
- Mn. Joan Bonet (1890-1891).
- Mn. Joan Morey (1891-1906).
- Mn. Joan Ferrer (1906-1908).

A part d'aquests custodis, cada obreria tenia un obrer o capeller que era l'encarregat en darrera instància d'organitzar les festes de la capella, tenir-ne cura del manteniment i ornamentació, administrar els seus fons i dur la comptabilitat mitjançant els llibres que ens han servit de font. La documentació consultada ens permet de confirmar que un mateix prevere podia ser capeller de dues o més obreries i que, en el període que analitzam, l'església estava administrada per entre tres i quatre persones: un custodi i dos o tres capellers.

Seguint l'estructura de les velles confraries modernes, aquests llibres de comptes utilitzen el tradicional mètode comptable de càrrecs i dates, és a dir, d'entrades i sortides. La totalitat de les obreries consultades (no s'empra el mot confraria) basaven els seus ingressos fonamentalment en la capta de productes agrícoles com el blat, l'ordi, la civada i les favcs, que cren posteriorment venuts a particulars. També eren força importants les almoines aconseguides mitjançant la bacina dins i fora de l'església tant diàriament com durant les festes. En menor mesura, caldria recordar els donatius de devotes persones, els llegats de deixes pies i l'organització de rifes amb finalitats puntuals. Ens ha cridat l'atenció constatar la presència de danses rituals com la dels negrets o la dels cossiers i l'entremès dels gegants amb el propòsit d'arreplegar més doblers. De tot plegat es pot afirmar que fou el poble, gràcies a les seves aportacions desinteressades, qui permeté la continuïtat i el bon funcionament de tot l'engranatge heretat de segles enrere i aparentment ferit de mort per l'exclaustració.

El tema de les despeses és més complicat. A les sortides particulars de cada obreria, caldria afegir-hi les generals del temple, consignades en un llibre anomenat de Culte i Fàbrica. Pel que fa a les primeres, poden estructurar-se en base al següent esquema:

- Les relacionades amb el manteniment de l'església. Se centren en el pagament dels escolans per la neteja de l'edifici i les aportacions a inversions comunes.
- Les que suposen reparacions d'elements estructurals propis de la capella, com arreglar les teulades, enrajolar de nou o emblanquinar.
- Les que són necessàries per al manteniment del culte. Aquí caldria incloure-hi despeses com la compra de figures o pintures de sants; col·locació d'aranyes o canelobres; l'oli per a les llànties i cera per a la il·luminació o estampes i goigs per repartir entre els devots.
- Les pròpies del culte, com són oficis, tedèums, responsoris, resos, etc., a més de les distribucions o gratificacions que percebien els assistents a les funcions corals: l'oficiant, els preveres assistents, l'organista, els escolans, els escolanets d'altar i de cor i els cantors (si la missa era cantada).

- Les que s'invertien en les celebracions de festes, en el seu vessant litúrgic i popular: processons, refrescos, repartiment de coques, convidada i manteniment del predicador, estesa de murtra, músiques, etc. Aquesta mena de despeses eren les més nombroses i proven, si més no, com les devocions dominiques no només continuaren arrelant entre els manacorins sinó que fins i tot se n'introduïren de noves. Tal vegada el cas més clar sigui el de sant Teòfil, conegut a l'època com *el sant nou*.
- Les de poca quantia, com per exemple l'adquisició de claus per penjar els quadres, cordes per a les làmpades, per compondre el betlem, etc.
- Les ocasionades per les captes: gratificació als captadors, lloguer de bísties i compra d'estampes i aiguardent per repartir als benefactors.

Quant a les sortides de culte i fàbrica, es podrien resumir de la següent manera:

- Obres de manteniment d'elements estructurals del temple: reparació de teulades i canals, engrandiment de portals, etc.
- Manteniment d'elements arquitectònics no dependents de cap capella, com col·locar els escalons per pujar a la trona, restaurar la volta del campanar, enrajolar el pis de l'església o recompondre el cor.
- Inversions a favor del culte, com l'adquisició de les campanes Rosari i Tomassa (amb un pes de 13 quintars, fou obrada pel fonedor Miquel Forcada a canvi de 1.905 pessetes); la recomposició de campanes existents, com na Bàrbara, o la restauració de l'orgue (1881).
- L'elaboració de vi per a consum propi.
- Les generals del culte no dependents de les capelles.

Tota aquesta tasca religiosa i popular va permetre la supervivència d'un llegat que es remuntava a l'arribada dels frares a Manacor l'any 1576 i que veié els seus fruits en la restauració de l'orde dominicà l'any 1908.

Mare de Déu del Roser

D'aquesta obreria tenim informació a partir de 1847. Aquell any el seu responsable hagué de costejar una nova teulada. Entre 1856 i 1857 es compraren dues vidrieres per a les finestres de la capella, la blanquejaren, recompongueren el cel ras i l'enrajolaren de bell nou. L'any 1863 se n'arreglà novament l'interior.

El 1880 es jasiaren (pintaren imitant les vetes del marbre) els pedestals de la capella, es il·lustraren els escalons de pedra i el fuster Jordi Gelabert obrà dues portes noves i pintà les atxes que els obrers portaven a les processons. El pintor Salvador Torres cobrà 50 pessetes per una pintura a l'oli que representava el Nom de Maria amb dos àngels.

El capeller es cuidava de contractar el predicador del novenari de Nadal i de muntar el naixement, que adornava amb branques de savina. A més, era l'organitzador de les festes de la Mare de Déu del Roser, de les matines de Nadal i de les matines del dimecres i Dijous Sant. En aquestes darreres s'exposava un triangle de ciris que cremaven mentre es cantaven les matines. En acabar, els ciris eren apagats i es feia gran aldarull mitjançant roncadores i pegant pel terra amb branques de fasscr. Sembla que durant les processons els obrers portaven un estendard restaurat el 1872.

Els problemes amb el trespol de la capella continuaren ja que a les acaballes de 1882 l'obreria aconseguí arregar 740,90 pessetes mitjançant almoines de devotes persones per restaurar-ne el pis. Es compraren a Barcelona noranta-vuit caixes de rajoles, segurament hidràuliques, ja que una vegada posades s'hagueren de polir.

Capellers:

1855-1880: Mn. Francesc Caldendey.

1881-1885: Mn. Gabriel Riera.

Ànimes

L'any 1856 aquesta obreria féu nou el nínxol i comprà una túnica per a la figura del Sant Crist. Era la capella encarregada de fer la casa santa.

Les festes que organitzava eren les de santa Apol·lònia, el dia dels difunts i diferents funcions del Dijous i Divendres Sant.

Capellers:

1858-1880: Mn. Francesc Caldendey.

1881-1883: Mn. Gabriel Riera.

Puríssima Concepció

Segons Riera (1913), el 23 de maig de 1855 el bisbe facultava el rector de Manacor per beneir la capella i la imatge de la Immaculada coincidint amb la festa que

s'havia de celebrar per la definició dogmàtica d'aquest misteri. En fou promotor el custodi fra Pius Caldentey OP. Gràcies al llibre que ens serveix de font, tan sols podem afegir que entre 1858 i 1873 n'era capeller Mn. Francesc Caldentey.

Sant Vicenç Ferrer

A partir de 1885 el custodi del convent passà a ser a la vegada el capeller d'aquesta obreria. Cuidava de la làmpada del santíssim sagrament i de la cera de les atxes que els membres de l'Ajuntament portaven a les processons del convent. Arreplegava almoines mitjançant una bacina amb la figureta del sant i a canvi lliurava ciris als benefactors. Tenia cura de les festes de sant Domingo de setembre, sant Lluís Bertran, sant Vicenç Ferrer i sant Tomàs d'Aquino.

Dels llibres estudiats deduïm que participava activament en el manteniment de l'església. El 1864 va atendre una despesa de 7 lliures i 10 sous per arreglar-ne el sostre, despesa que es repetí el 1869. Aquest mateix any manà obrar tres figures de fang del sant per adornar les bacines. El 1880 reparà i jaspià la taula de l'altar major i el 1881 subvencionà la compra de la campana Rosari. L'any 1883 comprà el motlle per elaborar les hòsties.

Sant Isidre

Tenim informació només d'un any, el 1886, en el qual fou capeller Mn. Antoni Josep Pont (futur cofundador i primer director de sa Capella de Manacor). Celebrava les festes de sant Isidre, sant Josep i sant Sebastià.

Santíssim Nom de Jesús

Sabem que durant els anys 1861 i 1862 aquesta obreria arreglà les teulades de la seva capella. El 1868 restaurà la tela del nínxol. El 1871 renovà la figura de talla del Crist ressuscitat. El 1875 confeccionà les sotanes dels portadors de la figura a les processons. I el 1884 féu el pis de la capella i la pintaren.

Tenia cura de la festa de la Circumcisió del Nin Jesús i de l'organització de la processó del dia de Pasqua.

Com a nota curiosa direm que s'anotava una despesa anual per a l'elaboració de coques, que es repartien després entre els benefactors a canvi d'una almoina.

Capellers:

1854-1855: Mn. Guillem Mas.

1856-1878: Mn. Francesc Caldentey.

1879-1886: Mn. Antoni Josep Pont.

Beata Joana d'Aza

Organitzava la festa de la seva titular i, d'ençà de 1857, les de sant Pius i santa Rosa de Lima, durant les quals s'estenia murtra davant del temple conventual. També passà a tenir cura de les de santa Catalina de Ricci (a partir de 1863) i de sant Lluís Gonzaga (a partir de 1865).

L'any 1860 comprà deu dotzenes de rajoles de València per al pis de la capella, on s'adorava amb gran devoció la figura de l'eccehomo. El 1880 jaspieren el retaule gràcies a les aportacions de diverses persones. Dos anys després (1882) s'arreglaren 98 pessetes per dins i fora de l'església mitjançant la dansa dels Cossiers i es pagaren 12,50 pessetes als músics i als portadors "de los gigantes".

Capellers:

1855-1872: Mn. Bartomeu Pocoví.

1873-1880: Mn. Francesc Caldentey.

1881-1882: Mn. Gabriel Riera.

1883-1884: Mn. Joan Bonet.

1885-1886: Andreu Pont, diaca.

Santa Catalina de Sena

Aquesta obreria protagonitzà un seguit d'inversions entre 1855 i 1860: comprà un santcríst per a l'altar (1855), un llantoner nou (1856), una figura nova de la santa (1856), una làmpada de llautó (1859) i ornamentació de canelobres (1860). De fet, al llarg dels anys abunden les despeses relacionades amb estris d'ús cultural: unes estovalles brodades de relleu d'or i una caixa per custodiar-les (1875), una peanya per a la imatge de la santa (1879) i una nova taula d'altar obrada per Pere Joan Riera (1882).

Capellers:

1855-1873: Mn. Antoni Mas.

1874-1878: Mn. Francesc Caldentey.

1879-1883: Mn. Gabriel Riera.

1884-1886: Mn. Llorenç Mesquida.

Beat Simó de Rímini i Beata Catalina Tomàs¹

Els responsables de l'obreria degueren patir alguns problemes ja que al llibre consultat llegim una nota que diu que entre els anys 1868 i 1877 no s'anotaren despeses ni entrades a causa que no se celebraren les funcions en honor als dos beats. Abans d'aquest aparent entrebanc, també tenia cura de les festes del Sagrat Cor de Jesús, Cor de Maria, santa Llúcia i sant Jacint. Superades les dificultats, l'any 1879 el picapedrer Pere Gelabert construïa un nínxol per a sant Jacint i el 1886 substituïa el pis (tal vegada de fang) per rajola hidràulica.

Capellers:

1855-1859: Mn. Martí Alzina.

1860-1868: Mn. Francesc Caldentey.

1869-1879: ??

1880-1882: Mn. Gabriel Riera.

1883-1884: Mn. Joan Bonet.

1885-1886: Andreu Pont, diaca.

Santíssim Eccehomo

Aquesta obreria no disposava de capella pròpia ja que la figura que venerava ocupava un nínxol a la capella de la beata Joana d'Aza, amb qui cuidava de les festes de l'Eccehomo, santa Catalina de Ricci i sant Lluís Gonzaga. A més, organitzava les de sant Ramon de Penyafort i sant Antoni Abat (compraren la figura el 1860). El 1856 comprava un nou llanteroner i el 1858 quatre canelobres de llautó.

Capellers:

1856-1872: Mn. Bartomeu Pocoví.

1873-1880: Mn. Francesc Caldentey.

1881-1884: Mn. Gabriel Riera.

1885-1886: Mn. Joan Ferrer.

---

1 Cal tenir present que Catalina Tomàs no fou canonitzada fins el 22 de juny de 1930 pel Papa Pio XI.

Sant Domingo

Alguns capellers de sant Domingo cregueren oportú amenitzar les seves festes mitjançant la incorporació de balls de figures com la dansa dels Negrets (1881) i la dels Cossiers (a partir de 1882), que amb els seus balls recollien almoines entre les assistents. Com a nota curiosa direm que el 1882 trobam una despesa de 83,75 pessetes “importe de siete trajes nuevos para los danzantes vulgo Cossiers”, 4 pessetes “importe de ocho broquers” i 10 pessetes “a los músicos que acompañaban a los Cossiers”. Sembla que aquests vestits es devien llogar a altres obrieres per tal com aquell mateix any trobam una entrada de 8 pessetes “como donativo por haber prestado los trajes de los Cossiers”. Com que s’usaven tant, s’hagueren de compondre el 1885. El 1886 es feren vestits nous per als gegants.

Altres actes destacats de les seves celebracions eren l’estesa d’una carreta-da de murtra i la distribució d’imatges del sant amb els seus goigs en castellà.

Capellers:

1858-1881: Mn. Joan Pasqual.

1882-1884: Mn. Gabriel Riera.

1885-1887: Mn. Andreu Pont.

Arxiconfraria de la Mare de l’Amor Formós

Sabem únicament que l’any 1882 se celebrava el quinari i la festa anuals dedicats a aquesta devoció i que el 1883 s’enrajolà la capella, essent-ne capeller Mn. Joan Morey.

Sant Teòfil

La figura de sant Teòfil fou modelada en cera per l’escultor manacorí Pere Joan Riera, *Sant*, a canvi de 300 pessetes. Beneïda el 26 de juny de 1881, al seu interior es dipositaren les relíquies que el pare Pío Caldentey, custodi del convent entre 1854 i 1880, havia portat d’Itàlia de la seva estada al convent romà de Minerva. El vestit de ras verd superior amb ras blanc i llana de plata fina fou adornat per Francisca Gomila, per a la qual cosa emprà lluentons, canonets d’or fi, perles verdes i blanques i plata fina. El cobertor era de vellut carmesí brodat amb fil d’aranya d’or. Bartomeu Canals li confeccionà la perruca mentre que la corona es féu de llautó platejat. L’esmentat escultor també n’obra l’urna, per 400 pessetes. El dia de la festa s’estengueren pi i fulles d’arbocera i es repartiren mil

estampes del sant.

L'obreria no tenia la figura del capeller sinó la d'encarregat. Aquells anys en fou Mn. Gabriel Riera.

Despeses generals de culte i fàbrica

A manera d'exemple, hem considerat oportú reproduir les despeses que s'invertiren el 23 d'abril de 1854 en una festa en honor de sant Vicenç Ferrer i que proven, si més no, la solemnitat de les celebracions religioses en el Manacor del segle XIX. Les partides s'invertiren de la següent manera, respectant la descripció original que es troba al document consultat, entenent que £ és l'abreviatura de lliura i s la de sou:

“Completas de la vigilia 1£ 4s; el preste recibió 3s; los cantores 6s; los sacerdotes asistentes 3s; el organista 3s; los sacristanes 3s; los monaguillos de altar y de coro 4s. Para nona y misa cantada 1£ 12s. Recibió 8s el celebrante que fue D. Antonio Homar. 4s a los ministros de altar que fueron D. Antonio Mas y D. Juan Pascual. Los cantores 5s. Los sacerdotes asistentes 4s. El organista 2s. Los sacristanes 2s. Los monaguillos de altar 1s. Los monaguillos de coro 2s y mano muerta 1s. Para completas de tarde y tedeum 1£ 8s. El preste 3s. Los cantores 6s; los sacerdotes asistentes 4s; el organista 3s; los sacristanes 3s; los monaguillos de altar 1s; los monaguillos de coro 3s y mano muerta 1s”.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Adventicio. 1854. A-III-1.

ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja (1988). *Diccionari català-valencià-balear*. Tom 5. Palma: Editorial Moll.

Archicofradía de la Madre del Amor Hermoso de la Iglesia de San Vicente Ferrer de Manacor. Año de 1878. A-III-6.

Culto y fábrica del suprimido convento de dominicos de la villa de Manacor. A-III-8.

Diario de las funciones celebradas en la iglesia de Sant Vicente Ferrer de Manacor (1886-1892). A-III-2.

Gasto del Roser, 1847. A-III-3.

HUGUET, F.; FUSTER, G.; FERRER, R. (1958). *Cincuentenario de la restauración de la orden de predicadores en Manacor*. Palma: Imprenta Mn. Alcover.

Obrería de San Teófilo Mártir. Año 1880. A-III-9.

Obrería del Santísimo Nombre de Jesús, 1854. A-III-4.

Obrerías de la Iglesia del Suprimido Convento de Manacor. A-III-5.

RIERA, B. (1913). *La orden de predicadores en Manacor*. Palma: Establecimiento tipográfico S. Pizá.